

ตามรอยพระบาทเทพเจ้ากรีก

สู่เมืองปอมเปอี

รองศาสตราจารย์ พูลสุข เตมียานนท์

ประวัติศาสตร์เมืองปอมเปอี

เมืองปอมเปอี (Pompeii) ตั้งอยู่เชิงเขาวีสุเวียส (Vesuvius)ริมฝั่งแม่น้ำซาร์โน (Sarno) ไม่ห่างชายฝั่งทะเล บนพื้นที่ราบที่เหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรม หรือดินแดนที่เรียกว่าแควมพาเนีย (Campania) การคมนาคมเข้าสู่เมืองทำได้สะดวกทั้งทางบกและทางทะเล จึงเป็นเมืองท่าผ่านเข้าออกสู่บรรดาเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ลึกเข้าไปในแควมพาเนีย

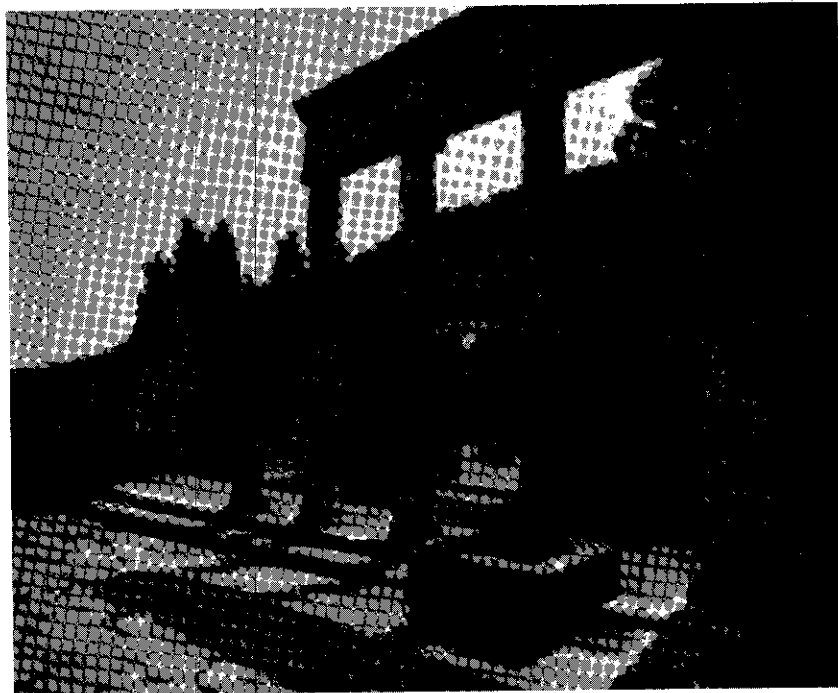

ภาพที่ตั้งของเมืองปอมเปอี

มีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของประชากรในดินแดนแถบนี้มาตั้งแต่ศตวรรษที่ 9-8 ก่อนคริสตกาล โดยชุมชนเล็ก ๆ อยู่อาศัยกระจายไปตามดินแดนแคมพานีเย ชุมชนเหล่านี้มีการติดต่อกันในด้านต่าง ๆ เมื่อปอมเปอีพัฒนาเป็นเมือง ก็ได้รับอิทธิพลจากดินแดนในแถบนี้และเลยไปถึงดินแดน ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชาวอิทรัสคัน คือ เมืองคาพัว (Capua) ซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก อิทธิพลของอิทรัสคันที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่และประวัติศาสตร์ของปอมเปอี จะเห็นได้จาก

งานสถาปัตยกรรม งานศิลปะ การนับถือเทพเจ้าที่รับต่อจากชาวอิทรัสคัน

ประมาณศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกาล เมื่อชาวกรีกอพยพมาอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอิตาลี ในดินแดนที่เรียกว่า แมกนาเกรเซีย (Magna Gracia) ปอมเปอีก็ได้รับอิทธิพลกรีก เช่นการสร้างวิหารแบบ ดอริก ใน Triangular Forum อิทธิพลของกรีก ยังคงมีอยู่ตลอดระยะเวลาที่เจริญรุ่งเรือง ไปจนกระทั่งภูเขาไฟวิสุเวียสระเบิด

Triangular Forum

ประมาณศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาล ชาวอิตาลีชน คือ พวกแซมไนท์ (Samnites) ได้ขยายอาณาเขตมาถึงแคมพานี และได้เข้าครอบครองเมืองปอมเปอี และต่อมาในปีที่ 310 ก่อนคริสตกาล ปอมเปอีได้เป็นพันธมิตรกับกรุงโรม

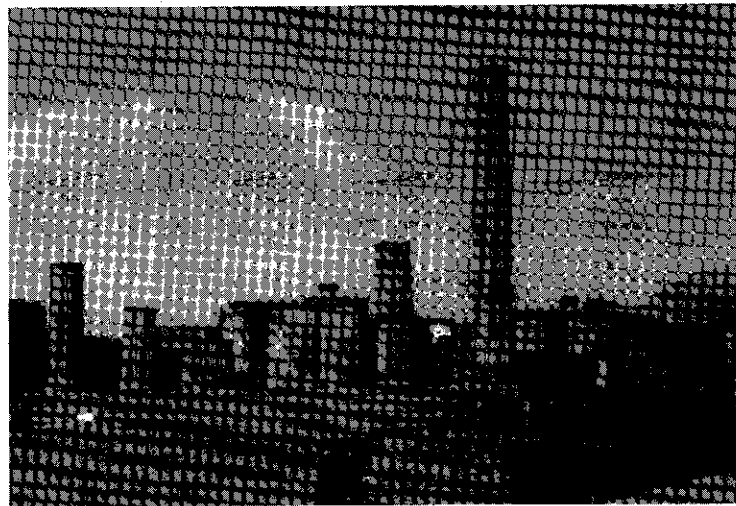
ปอมเปอีในสมัยแซมไนท์ มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ มีรายได้จากการค้าขายพืชผลทางเกษตรกรรม มีการก่อสร้างขยายเมืองออกไป

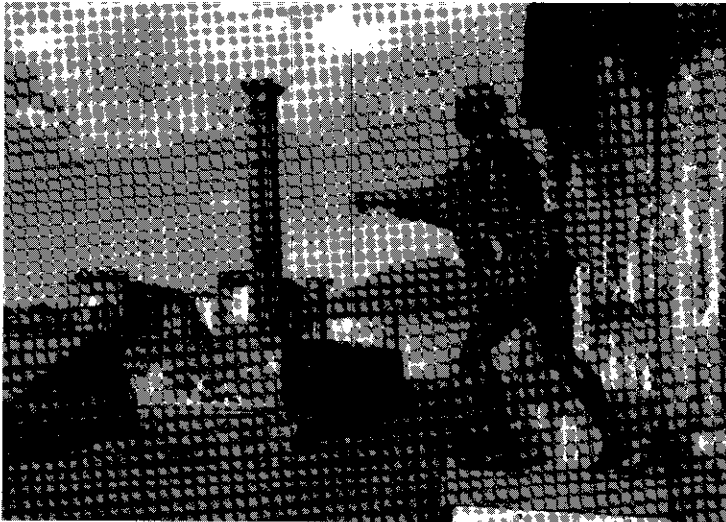
ไปกว้างขวาง สร้างกำแพงเมืองที่แข็งแรง มีถนนกว้าง และตัดตรง มีสิ่งก่อสร้างที่สำคัญเกิดขึ้นในสมัยนี้ เช่น การต่อเติม Triangular Forum สร้างโรงละครใหญ่ใจกลางเมืองได้ก่อสร้าง Civil Forum ซึ่งมีวิหารของเทพ จูพีเตอร์ ตั้งตระหง่านตรงปลายสุด ด้านข้างของฟอรัมมีวิหารของเทพอพอลโลรอบ ๆ มีทางเดินมีหลังคา ประกอบด้วยเสา ลักษณะต่าง ๆ เช่น ดอริก และไอโอนิก

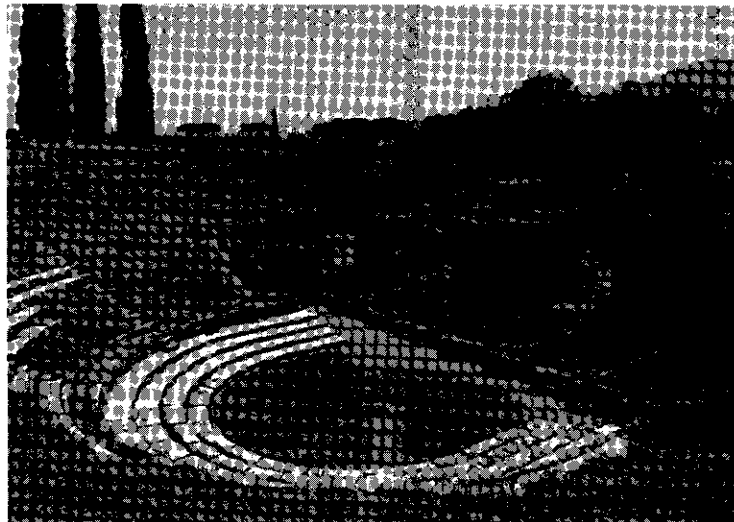
Civil Forum

วิหารจูพีเตอร์

วิหารเทพอพอลโล

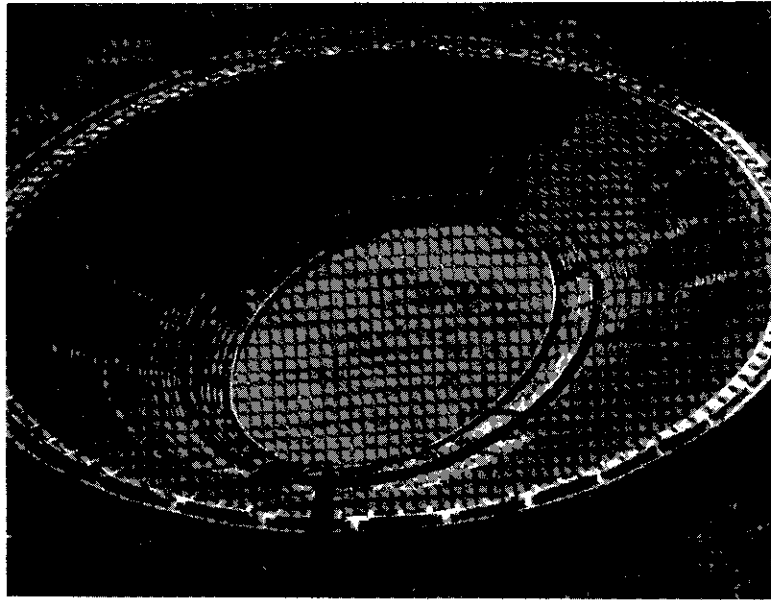

โรงละคร

ต่อมาในปีที่ 80 ก่อนคริสตกาล ปอมเปอี กลายเป็นอาณานิคมของโรม ภายใต้ชื่อ Colonia Cornelia Veneria Pompeiorum มีการสร้างวิหาร ถวายแด่จักรพรรดิออกัสเทอส และวิหารเวสเพียน (Augustus, Vespian) สร้างยิมเนเซียมให้ประชาชน ได้แข่งขันกรีฑา และโรงละครรูปทรงกลม (amphitheatre) ซึ่งนิยมสร้างในสมัยโรมันสำหรับการแสดง การต่อสู้ระหว่างมนุษย์ และสัตว์ที่ดุร้าย เช่น สิงโต

หรือคนต่อสู้ที่ใช้พละกำลัง นับว่าแตกต่างไปจาก โรงละครแบบครึ่งวงกลม ซึ่งได้รับอิทธิพลกรีก สำหรับการแสดงละครถวายแด่เทพเจ้าแห่งต้นองุ่น ไดเอโอนเซอัส (Dionysus, Bacchus)

หมายเหตุ : ฟอรัม (Forum) ศูนย์กลางของชุมชน เมืองโรมันโบราณโดยส่วนรวม มีวิหารเพื่อกิจกรรมทางศาสนา สถานที่ราชการ ศาล สภา ตลาด เป็นต้น

โรงละครรูปทรงกลม (amphitheatre)

การนับถือศาสนา

ชาวปอมเปอี นับถือเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของชีวิต เช่น เพื่อให้การกสิกรรมได้ผลดี การอยู่รอดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง ให้สุขภาพแข็งแรงความเจริญรุ่งเรืองของตนเองและครอบครัว เป็นต้น มีการทำพิธีกรรมบูชาเทพเจ้าอย่างง่าย ๆ ในครอบครัว หรือบ้านเมืองเป็นผู้จัดให้มีพิธีกรรมสำหรับประชาชนทุกคนมาร่วมพิธีในวิหารของเมือง ตามสี่แยกจะมีศาลบูชาเทพเจ้า คือ ลาระส (Lares) ในครอบครัวจะมีศาลบูชาเทพเจ้าที่ตนนับถือ มีการถวายเครื่องสักการะประจำวัน มีการประกอบพิธีสำคัญ ๆ ในครอบครัว เช่น การต้อนรับลูกชายที่เติบโตขึ้น

เช่นเดียวกับชุมชนรอบ ๆ ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ชาวปอมเปอีนับถือเทพเจ้า เอลิมเพียนส์ (Olympian Gods) จะเห็นได้จากการสร้างวิหาร

จูพีเทอร์ที่ Civil Forum เพื่อถวายสักการะแด่พระเทพบิดาจูพีเทอร์ หรือซุสของชาวกรีก และถวายสักการะแด่เทวนารีจูน (Juno) และไมเนอร์เวอ (Minerva) ในวิหารเดียวกันนี้อีกด้านหนึ่งของ Forum มีวิหารของเทพอพอลโล ซึ่งกล่าวกันว่าวิหารดั้งเดิมมีมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกาล แต่มีการก่อสร้างขึ้นใหม่ในสมัยแซมโนท์ อีกด้านหนึ่งของ Forum มีวิหารเล็ก ๆ เพื่อถวายสักการะแด่ลาระส ที่ Triangular Forum มีวิหารถวายแด่ไมเนอร์เวอ และเฮอคิวลิส (วีระบุรุษผู้กลายเป็นเทพเจ้า)

ลัทธิลึกลับ (Mysterious Cults)

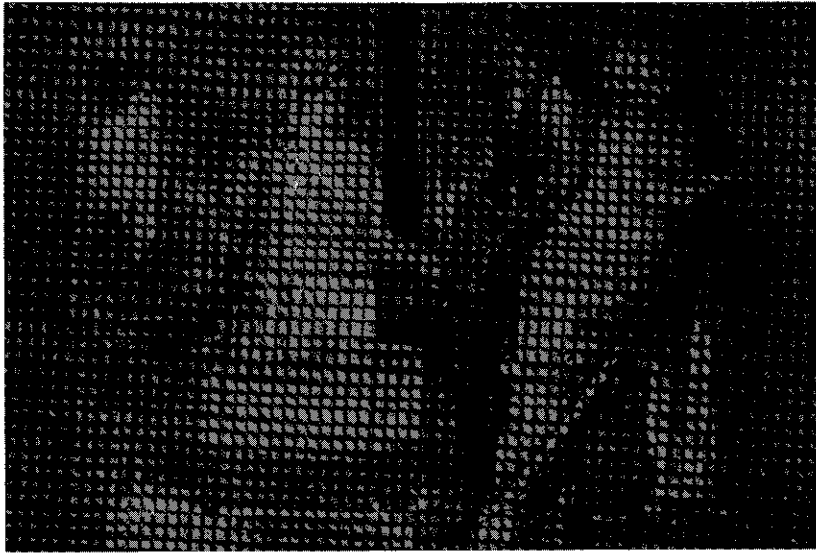
นอกจากนี้ชาวปอมเปอียังนับถือลัทธิลึกลับ คนที่เข้าร่วมพิธีกรรมนี้จะต้องไม่เปิดเผยเรื่องราวให้ผู้ใดทราบ พิธีกรรมนี้นับย้อนไปถึงสมัยกรีกโบราณที่ชาวกรีกทำพิธีบูชาเทพแห่งต้นองุ่น ไตเออโนเชอส

พวกสาวกของพระองค์ ชื่อ Maenads หรือ Bacchantes เป็นเหล่าสตรีผู้เสพเหล้าองุ่นจนเมามาย ร้องรำทำเพลงกันในป่า และทำพิธีในถ้ำ พวกนางจะรับประทานเนื้อสด ๆ ที่ได้จากการฆ่าสัตว์ในป่านั่นเอง ต่อมาลัทธิได้เผยแพร่มารอบแคปพาดเนียและปอมเปอี จากวิลล่าหลังหนึ่งในซานเมืองปอมเปอี มีภาพวาดบนฝาผนัง เล่าเรื่องพิธีกรรมที่ลึกลับนี้ นับว่าสตรีผู้เป็นเจ้าของวิลล่า เป็นผู้หนึ่งที่ได้เข้าร่วมพิธีกรรม และเป็นผู้ดำเนินงาน พิธีนี้เป็นภาพวาดขนาดเท่าคนจริง เรียงลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในพิธีกรรม สันนิษฐานว่า ได้เล่า

เรื่องการนำหญิงสาวพรหมจารีมาเข้าพิธีถวายตัวแด่เทพไดเอโอนีเซอส ภาพแรกเป็นเด็กชายกำลังอ่านพิธีกรรม ภาพต่อไปเป็นการถวายเครื่องสักการะแด่เทพ มี ลีเลเนอส (Silenus) ชายอ้วนขี้เมากำลังติดพัน ต่อไปเป็นภาพของไดเอโอนีเซอสและพระชายา แอเรียดเน (Ariadne) อีกภาพเป็นหญิงสาวที่ถูกเขียนกำลังชบอยู่ใกล้กับตักของเพื่อนข้าง ๆ พวกเขามีแนตส์กำลังเล่นดนตรี ภาพสุดท้ายเจ้าสาวกำลังนั่งพักผ่อนโดยสวมเสื้อผ้าเรียบร้อย เป็นการสิ้นสุดพิธีการถวายตัวแด่เทพเจ้า

เด็กชายอ่านพิธีกรรม

การฉายสีกการะแต่เทพ สีเลนอสตีดิพิน

หญิงสาวที่ถูกเขียนชบกับดักเพื่อน

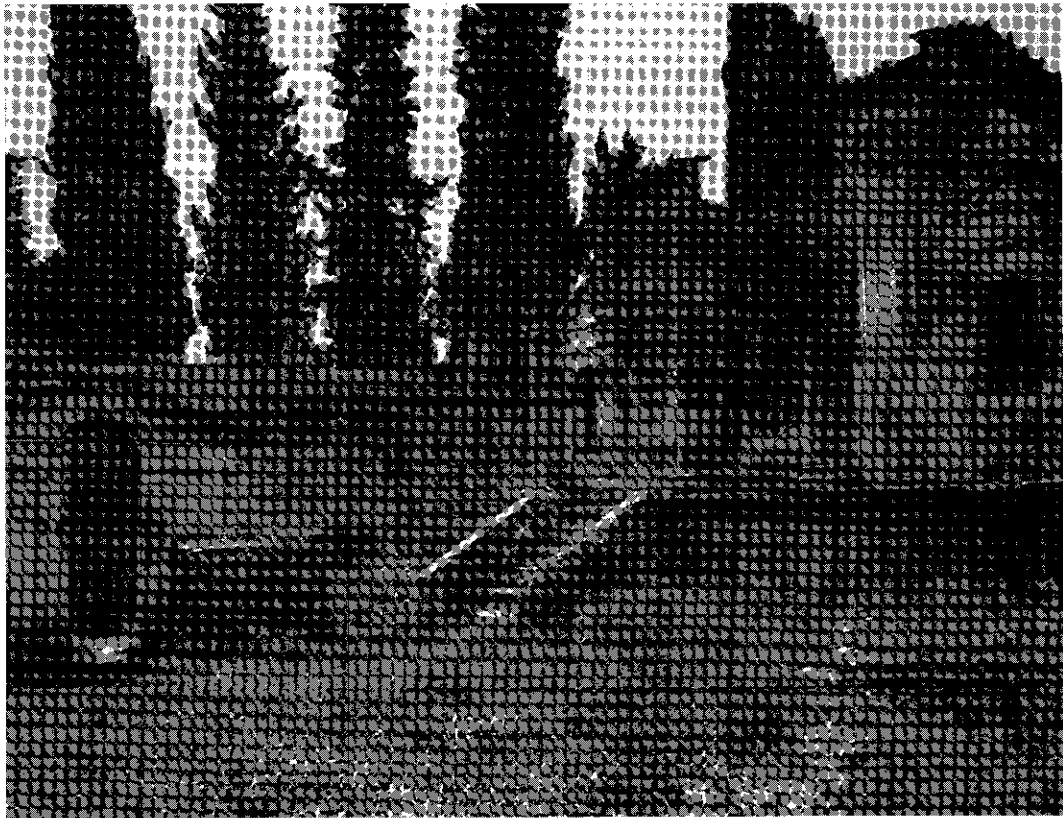
หญิงสาวกำลังนั่งพักนอนหลังเสร็จพิธี

ลัทธิไอซิส (Isis)

เทพเจ้าอียิปต์ที่มีบทบาทสำคัญในการนับถือลัทธิที่มีความเชื่อในความเป็นอมตะของชีวิต คือ เทวนารีไอซิส ลัทธินี้ได้แพร่หลายในหมู่ชาวโรมันและชาวปอมเปอี ในคริสต์ศตวรรษที่หนึ่ง เนื่องจากได้ติดต่อค้าขายกับเมืองอเล็กซานเดรียในอียิปต์ จึงได้รับอิทธิพลความเชื่อนี้มาด้วย ชาวเมืองปอมเปอีทุกชนชั้น ตั้งแต่ทาสไปจนถึงชนชั้นสูง พวกเขานับถือลัทธิไอซิส จนอาจจะเรียกได้ว่าเป็นลัทธิประจำเมืองก็ว่าได้ จะเห็นได้จากหลักฐานที่ขุดได้ คือ เครื่องบูชาที่สูงค่า และเมื่อวิหารถูกทำลายจากแผ่นดินไหว ในปี ค.ศ. 62 ก็ได้รับการสร้างขึ้นมาอย่างรวดเร็ว ใน

ขณะที่วิหารอื่น ๆ เพิ่งจะมีการซ่อมแซม

วิหารของไอซิส ตั้งอยู่ใกล้กับโรงละครใหญ่ ล้อมรอบด้วยกำแพงสูง บุคคลภายนอกจะมองไม่เห็นพิธีกรรมในนั้น วิหารตั้งอยู่บนฐานสูง ประกอบด้วยแท่นบูชา ห้องเก็บเครื่องประกอบพิธีกรรม มีที่เก็บน้ำจากแม่น้ำไนล์ เพื่อใช้ในการประกอบพิธี และห้องชุมนุมของผู้เข้าร่วมพิธี งานฉลองที่สำคัญมีเป็นประจำ ปีละสองครั้ง ซึ่งจะเห็นได้จากภาพวาดบนฝาผนัง คือในวันที่ 5 มีนาคม มีพิธีฉลองไอซิดิส (Isidis) ผู้คุ้มครองชาวเรือ และในวันที่ 13-16 พฤศจิกายน มีพิธีฉลองไอเซีย (Isia) เพื่อระลึกถึงการพบพระศพของ ไอซิริส (Osiris) พระสวามีของไอซิส เทพที่สำคัญอีกพระองค์หนึ่งของชาวอียิปต์

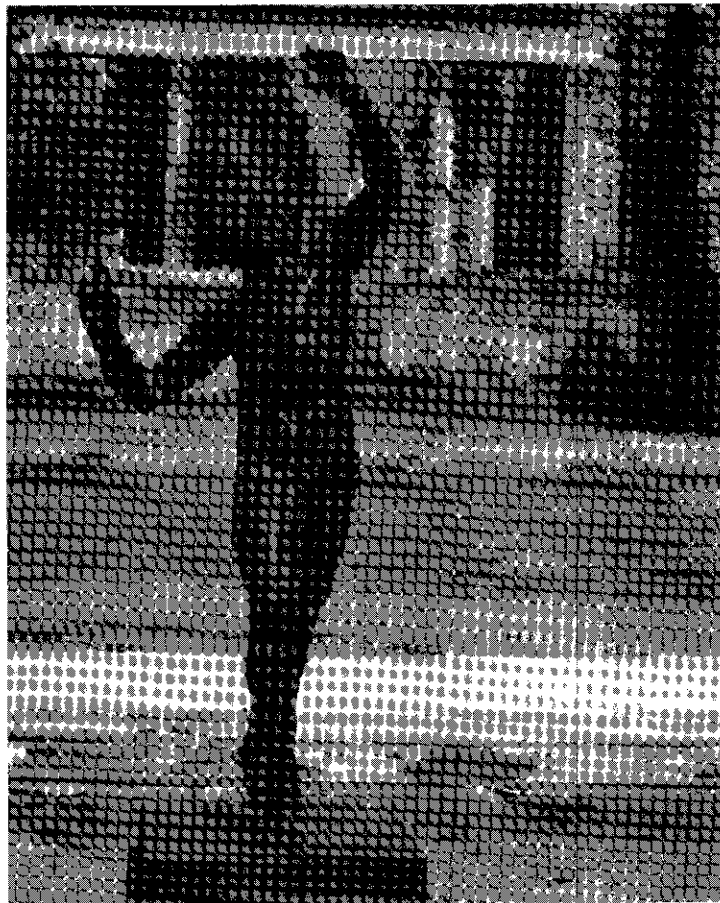

วิหารไอซิส

เทพปกรณัมกรีกในปอมเปอี

ตามบ้านเรือนของผู้มีอันจะกินชาวปอมเปอี จะพบภาพวาดบนฝาผนัง แสดงเรื่องราวจากเทพปกรณัมกรีก หรือรูปสลักลอยตัวของเทพเจ้าบางพระองค์ เช่น ฟอน หรือ แพน (Faun, Pan) เทพผู้มีเขาเป็นแพะ ประดับอยู่กลางบ่อน้ำในบ้าน ที่เรียกว่า เอเทรียม (atrium) หรือภาพวาดคิวพิด (Cupid) กำลังทำงานเป็นช่างทอง ภาพวีนิัสเทวนารีแห่งความงามและความรัก ลอยอยู่ในเปลือกอหอยกลางทะเล ข้าง ๆ มีเทพเจ้าแห่งสงครามมาร์ส ภาพจาก

เรื่องอิลิแอด หรือสงครามกรุงทรอย ตอนแอกเกอเมมเนอน กษัตริย์แห่งเมืองไมซีนี แม่ทัพใหญ่คุมกองเรือรบกรีก แล่นข้ามทะเลอีเจียนไปล้อมกรุงทรอย แต่ต้องพบกับพายุใหญ่ กองทัพเรือไม่สามารถแล่นฝ่าพายุไปได้ การเกิดพายุนี้ก็เนื่องจากเทวนารีอาร์ทีมิส หรือไดแอนา (Artemis, Diana) พิโรษที่ทหารกรีกไปฆ่ากวางที่พระองค์คุ้มครอง แอเกอเมมเนอนจึงต้องทำพิธีสักการะพระองค์ โดยนำเจ้าหญิงอิฟิเจเนีย (Iphigeneia) มาทำพิธีบูชาัญญสังเวद्यแต่พระองค์ พายุจึงสงบ กองเรือทั้งหมดก็สามารถแล่นต่อไปได้

ฟอน เทพครึ่งคนครึ่งแพะ

พิธิบูชายัญเจ้าหญิงอิฟิเจเนีย

นอกจากนี้ยังมีภาพวาดบนฝาผนังแสดงเรื่องราวของวีรบุรุษกรีก เพอร์เซอุส (Perseus) ขณะเข้าช่วยเหลือนแอนโดรเมดา (Andromeda) ที่ถูกผูกไว้กับก้อนหินริมชายฝั่งทะเล รอการมารับของอสูรแห่งทะเลพระองค์เพียงเสด็จจากการฆ่าเมดูซ่า

(Medusa) และกำลังเดินทางกลับ ที่พระหัตถ์ทรงหัวศีรษะของเมดูซ่า หลังจากนั้นพระองค์ทรงพาแอนโดรเมดาไปเป็นพระชายา ทรงปกครองเมืองอาร์กอส และทรงเป็นผู้สร้างเมืองไมซีนี

เพอร์เซอัส และแอนโดรเมดา

อีกภาพหนึ่งเป็นภาพของมีเดีย (Medea) ผู้ประสอจะฆ่าลูกทั้งสองเพื่อแก้แค้นที่พระสวามี เจสัน (Jason) บั่นใจไปแต่งงานกับหญิงอื่น จากเรื่องการค้นหายนแกะทองคำของเจสัน (Jason and the Golden Fleece) เทพปกรณัมกรีกอีกเรื่องหนึ่ง

มีเดียกำลังคิดฆ่าลูก 2 คน ที่กำลังเล่นสนุกอยู่

ภาพเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของ ศิลปกรีก เข้ามามีบทบาทในชีวิตของชาวปอมเปอี และชาวโรมันได้เป็นอย่างดี

แผ่นดินไหวและภูเขาไฟระเบิด

ในปี ค.ศ. 62 เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ ทำลายเมืองต่าง ๆ ในแถบแคมพานีเยามากมาย รวมทั้งปอมเปอี แต่ก็ได้รับการซ่อมแซมและก่อสร้างขึ้นมาใหม่ บ้านเรือนที่ถูกทำลายได้รับการก่อสร้างใหม่ให้ทันสมัยขึ้น แต่สิ่งก่อสร้างสาธารณะกลับได้รับการซ่อมแซมอย่างล่าช้า และบางแห่งยังไม่ทันเสร็จก็เกิดโศกนาฏกรรมขึ้นอีกครั้งหนึ่งในปี ค.ศ. 79 เมื่อภูเขาไฟวิสุเวียสระเบิด กลบเมืองทั้งเมืองไว้หมดสิ้น

การระเบิดของภูเขาไฟวิสุเวียสนี้สร้างความประหลาดใจมาสู่ชาวเมืองปอมเปอี และเมืองต่าง ๆ ที่อยู่เชิงเขาเป็นอย่างมาก เนื่องจากพวกเขาเคยเห็นแต่ภูเขาที่เขียวขจี ปกคลุมด้วยป่าไม้ และไร่ร่อนอยู่เบื้องหน้า พวกเขาไม่เคยนึกมาก่อนว่า วิสุเวียสเป็นภูเขาไฟที่ต่อมากจะพ่นควันพิษ และลาวามากลบเมืองต่าง ๆ ที่กำลังเจริญรุ่งเรืองทั้งทางเศรษฐกิจ ศิลปวัฒนธรรม และชีวิตความเป็นอยู่ เหตุการณ์ในวันนั้นเป็นวันที่แสนจะโหดร้าย ขณะนั้นปอมเปอี

มีประชากรประมาณ 20,000 คน ทุกคนต้องหนีเอาชีวิตรอด ที่มียานพาหนะก็หนีทัน แต่มีคนจำนวนหนึ่งที่หนีไม่ทัน ส่วนใหญ่ตายเนื่องจากสูดดมแก๊สพิษถูกซากของบ้านเรือนหล่นทับ หรือวัสดุที่ภูเขาไฟพ่นออกมาตกลงมาดังท่าฝน

พลินี (Pliny the Younger) ได้เขียนเล่าเหตุการณ์นี้ในจดหมาย 2 ฉบับถึงแทกซิโทส (Tacito) นักประวัติศาสตร์ เนื่องจากลุงของเขาคือ Pliny the Older ซึ่งในขณะนั้นเป็นแม่ทัพเรือโรมันประจำอยู่ที่มิสเซนัม (Misenum) อีกฟากหนึ่งของอ่าว เขาได้มองเห็นการระเบิดของวิสุเวียส จึงออกเรือมาเพื่อช่วยเหลือ เมื่อมาถึงใกล้ปากอ่าวก็ต้องตายเพราะการสูดดมแก๊สพิษ จากการขุดค้นทางโบราณคดี ซึ่งเริ่มในปี ค.ศ. 1748 ได้พบร่างของมนุษย์ (ประมาณ 2,000 คน) ที่ถูกห่อหุ้มด้วยลาวาแข็ง อยู่ในท่าทางต่าง ๆ เช่นกำลังวิ่งหนี หรือพยายามปกป้องตนเองจากแก๊สพิษด้วยเสื้อผ้า กำลังหอบของมีค่าหนี หรือหลบซ่อนอยู่ใต้ซากปรักหักพัง เป็นต้น เมืองปอมเปอีถูกปกคลุมด้วยเถ้าถ่านและหินลาวาหนาถึง 6 เมตร และไม่มีผู้ใดอยู่อาศัยอีกต่อไป ต่อมาดินแดนที่ถูกปกคลุมนี้ได้รับการขนานนามว่า The Civita เพื่อระลึกถึงสิ่งที่ถูกฝังอยู่ข้างใต้

บรรณานุกรม

A. de Franciscis, Pompeii Civilization and Art, Kina Italia S.p.a. Milan.

Matthiesen Stephan, Mystery Cults in Pompeii, 1998, <http://www.met.ed.ac.uk>.

Cults and Religions, <http://abacus.batus.edu>.

พูลสุข เตมียานนท์, เทพเจ้ากรีก - โรมัน, โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ : 2546.